

Markku Arends

Rechtsanwalt (asianajaja), München
www.markkuarends.de

Rovaniemi, 12.09.2007

Perhe- ja perintöoikeudellisia asioista Saksan ja Suomen välillä

Ulkosuomalaisparlamentti (www.usp.fi) vuodesta 1997 alkaen

Stasi-asiakirjat

Stasi = Staatssicherheitsdienst
Stasi-Akten, ca. 8 miljoonaa asiakirjaa

Das Gesetz über die Unterlagen der Staatssicherheit der ehem. DDR (Stasi-Unterlagen-Gesetz – StUG) vom 20.12.1991 m. spät. Änd. regelt insbesondere folgende Punkte: Auskunftsrecht für jedermann, Einsichtsrechte für Betroffene, ... beschränkte Verwendung der Unterlagen für in der Strafverfolgung, Öffnung der Unterlagen für die wissenschaftliche Forschung (ohne Daten Betroffener und Dritter).

Saksalaiset sotilaat Suomessa sodan aikana (noin 200 000) / aviottomia lapsia / adoptio

heikko: vuoden 1925 (Suomen) ottolapsilaki rakentui heikon adoption periaatteelle. Lapseksi ottamisen "heikkous" ilmeni paitsi biologisten vanhempien toissijaisena etatusvelvollisuutena, myös siinä, että ottolapsisuhde oli mahdollista purkaa. Ottolapsisuhteen heikkous heijastui lisäksi ottolapsen perintöoikeudelliseen asemaan siten, että ottovanhempien biologinen lapsi sai paremman oikeuden perintöön kuin ottolapsi.

Heikon adoption järjestelmässä ottolapsi ei siirtynyt adoptiolla kokonaan ottovanhemman sukuun. Hän säilytti perimyoikeuden myös omaan biologiseen sukuunsa nähden.

Jos lapseksi ottaminen on tapahtunut ennen 1.1.1966, jolloin nykyinen perintökaari tuli voimaan ja perittävä on kuollut ennen sanottua ajankohtaa, ottolapsen perintöoikeuteen sovelletaan (vanhan) ottolapsil. 7 ja 8 §:n säännöksiä. Nykyään ensiksi mainituilla säännöksillä ei juuri ole käytännön merkitystä.

Käytännössä tärkeämpi sääntö koskee tilanteita, joissa adoptio on tapahtunut vanhan ottolapsilain nojalla ja perittävä on **kuollut 1.1.1966 jälkeen**. Tällöin sovelletaan PK 4 luvun säännöksiä, ellei lapseksi otettu lapsi ole lapseksi ottajan oma biologinen lapsi.

Heikossa adoptiossa ottolapsen perintöoikeudellinen suhde biologiseen vanhempansa (ja vanhempien sukuun) ei katkea. Siten ottolapsi perii biologiset vanhempansa, omat sisaruksensa ja näiden lapset ja nämä ottolapsen. Jos ottolapsen biologiset vanhemmat ovat kuolleet ja jätettäväksi tulee ottolapsen isovanhempien jäämistö, ottolapsi on biologisten vanhempiensa sijaantulooperillinen aivan samalla tavoin kuin kuka tahansa muu lapsi.

Jos ottolapselta ei kuollessaan jäänyt rintaperillistä, biologinen vanhempi perii ottolapsen, mikäli ottovanhempaa ei ole.

Vahvan adoption seurauksena suhde omaan biologiseen vanhempaan katkeaa.

Asianajaja neuvontamonopoli / EU-asianajajilla vähäinen merkitys

Avointa AA-valtakirjaa ei Saksassa tunneta.

Saksassa käytettävät AA-valtakirjat ovat tavallisesti hyvin yksityiskohtaisia.

/ päämies / molempien aviopuolisoiden edustaminen / vähittäispalkkiot /

Asianajajien mukanaolo prosesseissa on usein jo muodollisista syistä välttämätöntä, koska Saksassa on useissa prosesseissa asianajajapakko (Anwaltszwang). Jos haluaisi tehdä esim. avioero prosessissa jonkunlaisia anomuksia, niin se olisi tavallisesti mahdollista vain asianajajan kautta. Mutta jo myös muistakin syistä johtuen esiintyminen tuomistuinprosessissa olisi ilman asianajajaa melko hyödytöntä.

Avioliiton solmiminen

- Suomessa
- Saksassa (Standesamt / suomalaisen papin luona)

Lapsen synnyttäminen / missä ?, Suomessa vai Saksassako / avioton lapsi, äiti suomalainen / nimilaki

Avioehtosopimus (Ehevertrag)

Avioehtosopimuksen tekeminen on Saksassa sosiaalisesti heikommalle osapuolelle useimmiten huono ratkaisu, koska Saksan lainsäädäntö suosii sosiaalisesti heikompa osapuolta jo riittävän hyvin.

Jos kihla- tai aviokumppanit haluaisivat mennä teettämään avioehtosopimusta yhden ja samalla asianajajalla, niin tämä ei ole suositeltavaa, koska asianajaja ei voi samassa asiassa samanaikaisesti neuvoa molempia osapuolia.

Avioehto / tavoite ?

minkä valtion laki ?

muodollisuudet: kirjallisesti / julkisen notaarin luona

- Suomessa: 43 §§ AL

- Saksassa: allekirjoitettava julkisen notaarin luona

edustajan käyttäminen

- Saksassa

- Suomessa

Avioero (= Ehescheidung)

1 tai 2 asianajajaa tai yksi yhteinen asianajaja (?)

Anomuksen teko Saksassa käräjäoikeuden perheosastolle on mahdollista vain asianajajan kautta.

Tästä johtuen täytyy vähintään yhdellä osapuolella oltava oma asianajaja.

Yksi ja sama asianajaja ei saa ajaa molempien osapuolten avioeroasiaa oikeudessa.

/ elatusapu (= Unterhalt)

/ huoltajuus (= Sorge- und Umgangsrecht)

/ yhteinen avioasunto ja asunnossa olevat tavarat

/ aviovarallisuus (= Ehegüterrecht)

/ eläketasinko (= Versorgungsungleich)

/ tuomioistuinkulut Suomessa $60 + 35 = 95$ euroa vain avioeroasiassa

Saksassa huomattavasti enemmän (palkkiot määräytyvät asian kohdearvon mukaan / Kohdearvo avioeroasiassa: $3 \times$ molempien aviopuolisoitten yhteenlaskettu nettoansio kuukaudessa.

Jos tämä olisi esim. 9.000 euroa,

niin tuomioistuinkulut: $2 \times 181,00 = 362$, ja asianajajapalkkiot: 543, eli yhteensä $(362 + 543 =) 905$ euroa

/ Avioero / Suomessa tai Saksassako ? / muodollisuudet / seuraamukset ?

/ tuomion tunnustettavuus toisissa EU-maissa / käytännöllisiä heikkouksia, jos kaksi asiakirjan sivua on vain yksinkertaisesti *niitattu* yhteen

Lumeavioliitto = Scheinehe / tunnustettavuus ?

avioliiton solmimispaikka / yhteinen aviokoti ja sen suuruus avioliiton solmimisen jälkeen

Avoliitto / sosiaalisesti heikommalla osapuolella heikko asema

Eläketasinko

Kun avioliitto päättyy Saksassa esim. avioeron perusteella, niin käräjäoikeuden on viran puolesta suoritettava osapuolten kohdalla eläketasinko (Versorgungsungleich).

Tässä olisi huomioitava se, mitä nykyinen sosiaali- ja terveysministeri, Liisa Hyssälä, on sanonut naisten eläkkeiden suuruudesta Suomessa.

Tätä eläketasinko-systeemiä ei tunneta Suomessa. Tästä johtuen Suomessa käsiteltävässä avioeroasiassa ei ainakaan suomalaisen käräjäoikeuden taholta voida tehdä Saksassa mitään eläketasinkoa, jolleivät osapuolet itse tee jotain muuta verrannollista sopimusta.

Seuraus on, että Suomessa virelle pantu avioeroasia voi olla ainakin sosiaalisesti heikommalle osapuolelle hyvin haitallinen ratkaisu, mikäli avioliiton aikana on eläkemaksuja suoritettu myös jollekin Saksassa olevalle eläkelaitokselle.

Tässä tapauksessa olisi kyseisen henkilön anottava jälkikäteen saksalaisessa käräjäoikeudessa eläketasingon suoritusta.

Perinnöstä luopuminen perittävän kuoleman jälkeen

Saksassa: tarkat muodollisuudet / ajat 6 Wochen / 6 Monate tai ...

§ 1953 Abs. 1 Wird die Erbschaft ausgeschlagen, so gilt der Anfall an den Ausschlagenden als nicht erfolgt.

Abs. 2 Die Erbschaft fällt demjenigen an, welcher berufen sein würde, wenn der Ausschlagende zur Zeit des Erbfalls nicht gelebt hätte; der Anfall gilt als mit dem Erbfall erfolgt.

Abs. 3 ...

Suomessa: kirjallisesti / laissa ei kuitenkaan lähemmin selvitetty

Perintöveron suhteen on tehtävä **Saksassa** perintöveroilmoitus (Erbschaftssteuererklärung), jonka perillisten pitäisi allekirjoittaa itse tai se henkilö, jonka hallinnassa kuolinpesä on.

Perintöveron suuruus määräytyy perintö- ja lahjaverolain (Erbschafts- und Schenkungssteuergesetz) mukaan.

Perintöveroluokat:

1. veroluokka: aviopuoliso, lapset ...
2. sisarukset ...
3. kaikki muut ...

Vapaaosat:

1. aviopuolisot 307.000 € ...
2. lapset 205.000 € ...
3. muut 5.200 € ...

Perintöveron suuruus **Suomessa**

vapaaosat: hiukan korkeammat, mutta kuitenkin vielä hyvin pienet verrattuna muihin EU-valtioiden tasoihin.

Perukirja (erweitertes Nachlassverzeichnis)

Saksalaisten jälkeläisinä syntyneiden perintöasiat

- tunnistetut lapset

- avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset (ko. henkilöt syntyneet pääasiallisesti 1940 luvulla)

Nichteheliche Kinder sind nach ihrer Mutter schon immer voll erbberechtigt.

Nach ihrem Vater sind sie es dagegen erst in den seit 1.4.1998 eingetretenen Erbfällen, weil seit dem das Erbgleichberechtigungsgesetz durch Aufhebung der bisher dahin geltenden Sonderregelungen die volle erbrechtliche Gleichstellung nichtehelicher Kinder mit ehelichen hergestellt hat.

Dauerhaft von jeglichen Erb- und Pflichtteilsrechten nach dem Vater ausgeschlossen blieben dabei allerdings die vor dem 1.7.1949 geborenen Kinder, weil das Nichtehelichengesetz es für diese bei seinem Inkrafttreten bereits volljähriger Kinder beim früheren Recht belassen hat (Art 12 § 10 II EhefG) und das ErbgleichG diese Altersklasse aus Gründen der Rechtssicherheit unangetastet ließ. Eine Ausnahme von der Altersgrenze gab es nur ...
Allerdings können seit 1.7.1998 ein Vater und sein Kind für künftige Erbfälle eine Nichtanwendung von § 10 II vereinbaren.

Zwischen 1941 und 1945 wurden etwa 200 000 uneheliche Kinder deutscher Soldaten in Frankreich geboren. ...

hakusanat: Kriegskinder, das Bundesarchiv, Wehrmachtsarchiv

Angenommene Kinder sind unterschiedlich erbberechtigt, je nachdem ob sie als Minder- oder Volljährige angenommen wurden und ob die Annahme vor oder nach Inkrafttreten des Adoptionsgesetzes am 1.1.1977 mit seinem Grundsatz der Volladoption erfolgte.

Huoltajuus Betreuung / Gesetzliche Vertretung / Betreuungsverfügung (Alterstestament) / Vorsorgevollmacht / Seniorenbeirat / Telefonketten < Naapuriapu >
edunvalvonta (kansainvälinen)

Isyyt / Saksan laki: §§ 1592 ff BGB

Mies on lapsen isä,

1. joka oli lapsen syntymähetkellä naimisissa lapsen äidin kanssa;
2. joka on tunnustanut isyyden;
3. jonka isyyden tuomioistuin on todennut (§ 1600 d BGB oder 640h Abs. 2 ZPO).

/ erbbiologisches Gutachten

Isyyden tunnustus on tapahtuttava henkilökohtaisesti eli valtuutetun kautta suoritettu isyyden tunnustaminen ei ole mahdollista.

Frist für die Anerkennung der Vaterschaft ? (in Gesetzen nichts gefunden)

Die Vaterschaft kann **innen zwei Jahren gerichtlich angefochten werden** (§ 1600 b Abs. 1 Satz 1 BGB). Die Frist beginnt mit dem Zeitpunkt, in dem **der Berechtigte** erfährt, die gegen die Vaterschaft sprechen: ...

§ 1600 b Abs. 3: Hat der gesetzliche Vertreter eines minderjährigen Kindes die Vaterschaft nicht rechtzeitig angefochten, so kann das Kind nach dem Eintritt der Volljährigkeit selbst anfechten. In diesem Fall beginnt die Frist nicht vor Eintritt der Volljährigkeit und nicht vor dem Zeitpunkt, in dem das Kind von den Umständen erfährt, die gegen die Vaterschaft sprechen.

Saksassa suoritettu isyyden tunnustaminen ei riitä kaikissa tapauksissa suomalaisille viranomaisille, mistä syystä tunnustaminen on suoritettava tietyissä tapauksissa (myös) Suomessa.

Riittääkö Suomessa suoritettu isyyden tunnustaminen saksalaisille viranomaisille ? / riippuu tapauksen laadusta.

Isyyseratkaisujen tunnustaminen

Suomen lainsäädännössä ei ole erityisiä säännöksiä ulkomailla tapahtuvien isyyseratkaisujen tunnustamisesta eikä isyyden tunnustamista ole vielä harmonisoitu EU-tasolla.

Suomen lain mukaan ulkomailla tapahtuneita isyyserkaisuja ei siis automaattisesti lain perusteella voi hyväksyä Suomessa. Suomella on asiasta sopimus vai pohjoismaiden kanssa.

Saksassa suoritettu isyyden tunnustaminen ei riitä kaikissa tapauksissa suomalaisille viranomaisille, mistä syystä tunnustaminen on suoritettava tietyissä tapauksissa (myös) Suomessa.

Suomessa isyysasiaan liittyy selvittämismenettely, jonka äidin kotikunnan lastenvalvoja suorittaa. Viittaus isyyslain 15 §:ään, jossa säädetään, miten isyyden tunnustaminen tulee tapahtua. Se voi ulkomailla tapahtua Suomen suurlähetystössä tai pykälän 3 momentin nojalla tuon valtion menettelyä noudattaen. Tuo siis tarkoittaa tunnustamislausuman antamista (ei tunnustamisen käsittelyä sinänsä, jossa tulisi noudattaa muutoin Suomen lain säännöksiä).

Jos tunnustamislausuma on annettu saksalaisen viranomaisen luona, on siihen liitettävä apostille-luotteluksen. Jos tunnustamislausuma annetaan Suomen edustustossa, niin edustustosta asiakirjat toimitetaan asianomaiselle lastenvalvojalle, joka toimittaa ne maistraattiin.

Kaksoiskansalaisuus (Suomen ja Saksan)

- Saksan kansalaisuuslaki muuttui 28.08.2007. Beibehaltungsgenehmigung (255 euroa) ei enää tarpeen.
- tarpeellisuus ?? / tunnesyyt / väillinen tie päästä Suomen armeijaan => Suomen kielen oppiminen
- „biologisten“ passien lyhyt (5 vuotta) kesto aika / hinta / tarpeellisuus
- etu pitää vain yksi kansallisuus: pääsy ulkomaalaisena yliopistoon opiskelemaan „Ausländerqueten“-kautta

Käännökset

Käännökset saksalaisia viranomaisia varten on tavallisesti teetettävä Saksassa toimivilla kääntäjillä. "Viralliset" kääntäjät käyttävät Saksassa esim. seuraavanlaisia nimikkeitä:

ermächtigter Übersetzer tai *vereidigter Übersetzer*

Rahansiirrot / Geldwäschegesetz / Kontrollmitteilungen der Finanzbehörden

Oikeusapu

Vähävaraisella on Saksassa mahdollisuus saada oikeusapua (Beratungshilfe ja/tai Prozesskostenhilfe). Käytännössä on vaikeuksia löytää asianajaja, joka olisi valmis antamaan oikeusapua, koska palkkiot ovat vähäiset. Valtion ylläpitämiä oikeusaputoimistoja Saksassa ei tunneta.

Salassapitolainsäädäntö / Bundesdatenschutzgesetz / tietosuojat / sukututkimus

- oikeudet tutkia omia juuriaan (saksalaista isää ja sukulaisia)

sotilaan entsintä / osoite: **Die Deutsch Dienststelle (WAS), Eichborndamm 179, D – 13403 Berlin**

- kuinka kauan jo kuolleena / yli 10 vuotta / alle 10 vuotta; vainajan oikeudenomistajien sustumus

/ jos ko. henkilö vielä elossa, niin hänen suostumuksensa /

käsittelyajan pituus: 6 – 9 kuukautta

Tuomioistuinlaitos

Saksan tuomioistuinjärjestelmä on hyvin yksityiskohtainen ja ulkopuolisille siten myös erittäin monimutkainen. Riita-asioissa (Ordentliche Gerichtsbarkeit) ensimmäisen asteen toimivalta on jaettu Amtsgericht- ja Landgericht-nimisten tuomioistuinten kesken.

Varallisuus oikeudelliset asiat, joidenka riita-arvo ei ylitä tiettyä rajaa (vuonna 2002: 5.000 €) sekä huoneenvuokra-asiat ja perheoikeudelliset asiat käsitellään Amtsgericht-nimisessä tuomioistuimessa (§ 23 GVG), jossa asiasta päättää yksi tuomari (Richter am Amtsgericht).

Muut riita-asiat tutkitaan ensiksi Landgericht-nimisessä tuomioistuimessa, jossa asiasta päättää tavallisesti yksi ammattituomari ja vaikeammissa asioissa kolme ammattituomaria.

Kauppa-asioissa asiaa käsittelee yksi ammattituomari ja kaksi kauppa-alalta olevaa ammattihenkilöä, joita kutsutaan kauppatuomareiksi (Handelsrichter).

Muutoksenhakuasteena toimii joko Landgericht- tai Oberlandesgericht-nimiset oikeudet, riippuen siitä, oliko ala-asteena Amts- tai Landgericht.

Varallisuus oikeudellisissa asioissa Amtsgericht'in tekemiin ratkaisuihin saa hakea muutosta, jos se, miltä tuomioistuimen ratkaisu on asianosaiselle vastainen, ylittää 600 euroa, tai jos käräjäoikeus on myöntänyt muutoksenhakuoikeuden. Landgericht'in toisena oikeusasteena tekemistä ratkaisuista ei saa valittaa.

Amtsgericht'in perheoikeudellisissa asioissa tekemiin ratkaisuihin sekä Landgericht'in ensimmäisenä oikeusasteena tekemiin ratkaisuihin voidaan hakea muutosta paikalliselta Oberlandesgerichtiltä (§ 119 GVG), jossa asiaa käsittelee tavallisesti kolme tuomaria ja jonka ratkaisuista voidaan tietyissä tapauksissa valittaa edelleen liittotasavallan korkeimpaan oikeuteen Bundesgerichtshofiin (BGH).

Ohivalitus (Sprungrevision) Landgerichtin ratkaisuista suoraan Bundesgericht'iin on mahdollinen oikeuskysymyksissä vastapuolen suostumuksella ja jos korkein oikeus hyväksyy ohivalitusmenettelyn (§ 566 ZPO).

Rikosasioiden ensiasteen käsittely on jaettu Amts-, Land- ja Oberlandesgerichtin kesken, riippuen rikoksen vakavuusasteesta (esim. varkaus/murha/maanpetos).

Amtsgerichtin ratkaisuihin voi hakea muutosta kaikkien seikkojen suhteen Landgericht'iltä (§ 312 ZPO) tai oikeuskysymysten suhteen myös suoraan Oberlandesgerichtiltä (§ 335 StPO).

Toisen asteen Landgerichtin ratkaisuihin voi hakea muutosta oikeuskysymysten suhteen Oberlandesgerichtiltä (§ 121 GVG) ja ensimmäisen asteen Landgerichtin ratkaisuihin voi hakea muutosta oikeuskysymysten suhteen Bundesgerichtshof'ilta (§ 135 GVG). Ensimmäisen asteen Oberlandesgerichtin ratkaisuihin voi hakea oikeuskysymysten suhteen muutosta Bundesgerichtshofilta (§ 135 GVG).

Saksan prosessisäännöt ovat hyvin yksityiskohtaisia ja jatkuvasti muutosten alle. Tästä johtuen kaikkien prosessiosapuolten toimintaa saattaa aina tietty epävarmuus.

Puolustajien (= Strafverteidiger, joka on useimmiten on AA) anomusoikeutta on pyritty heikentämään sillä perusteella, että puolustajien anomusmäärät olisivat syynä prosessin pituuteen. Tosiallinen syy on kuitenkin siinä, että tuomioistuinten ja syyttäjistöjen henkilökuntaa on vähennetty säästäväisyyssyistä jatkuvasti, eivätkä ne pysty vähemmällä henkilökunnalla käsittelemään suurempaa asiamaaraa samalla nopeudella kuin aikaisemmin.

Markku Arends

Kirjoituksia:

Oikeudellisia pulmakohtia suomalais-saksalaisissa avioliitoissa, ks. www.markkuarends.de => esitelmiä

Oikeudenkäynnin kuluista ja kestoista Saksassa (pöimintoja), Defensor Legis 4/2006, 718 – 731, ks. myös www.markkuarends.de => esitelmiä

